

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№12

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2025-yil, dekabr.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Abdulkarimova Dinara Rustamxanovna

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Abdulkarimova Dinara Rustamkhanovna

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA DAVRIDA TIJORAT BANKLARI LIKVIDLILIK XAVFINI BOSHQARISHI.....	44
Baxromov Nodirjon Muxammadamin o'g'li	
TURIZM XIZMATLAR BOZORI ISTE'MOLCHILARINI SEGMENTLASH USULI ASOSIDA DIVERSIFIKATSIYA KONSEPSIYASINI ISHLAB CHIQUISH.....	48
Maxmudova Aziza Pirmamatovna	
"INNOVATSION AGROTEKNOLOGIYALAR VA "YASHIL IQTISODIYOT" TAMOIYILLARI ASOSIDA G'ALLA YETISHTIRISH BARQARORLIGINI BAHOLASH.....	53
Turayeva Gulizahro	
АНАЛИЗ ЦЕНОБРАЗОВАНИЯ НА ЗЕРНОВЫЕ ПРОДУКТЫ ПО ДАННЫМ МАРКЕТИНГОВЫМ ИСЛЕДОВАНИЯМ (НА ПРИМЕРЕ НАМАНГАНСКОЙ ОБЛАСТИ).....	57
Баҳриддинов Жаҳонгирбек Равшанжон ўғли	
KICHIK BIZNES RIVOJINI TA'MINLASHDA BOZOR INFRATUZILMALARINING AHAMIYATI.....	62
G'aniyev Botir Baxtiyorovich, Zakirova Gulnora Mirzaliyevna	
KICHIK SANOAT ZONALARI FAOLIYATINI SAMARALI BOSHQARISH METODOLOGIYASI VA YO'LLARI.....	67
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillaevich	
INNOVASION FAOLIYAT XARAJATLARINING BUXGALTERIYA HISOBI VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	73
Mustafoev Akbar Mustafo o'g'li	
MAHSULOT DIVERSIFIKATSIYASI VA LOGISTIKA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH ASOSIDA EKSPORT POTENSIALINI OSHIRISH YO'LLARI.....	78
Maxkamov Ibrayim, Jo'raboyeva Shohida Kamoliddin qizi	
REKLAMA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARI ROLI.....	83
Abduxalilova Laylo To'xtasinovna, Raxmonqulova Shahrizoda	
SIRKULAR IQTISODIYOTDA YOPIQ SIKL NAZARIYASINING ROLI.....	87
Sodikov Zokir Rustamovich	
YASHIL TEKNOLOGIYALARNI JORIY ETISHDA MOLIYAVIY RAG'BATLAR VA ULARNING NATIJALARI.....	92
Axmadjonova Gulmira Xabibulla qizi	
MAMLAKAT IQTISODIYOTI RIVOJLANISHIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING ROLI.....	97
G'aniyev Baydulla Toshmurodovich	
АНАЛИЗ ПОДХОДОВ ЦЕНТРАЛЬНЫХ БАНКОВ К РЕГУЛИРОВАНИЮ ИННОВАЦИОННЫХ БАНКОВСКИХ ПРОДУКТОВ: СРАВНЕНИЕ УЗБЕКИСТАНА И МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАКТИКИ.....	101
Даулетиярова Шахло	
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА ЦЕННЫХ БУМАГ УЗБЕКИСТАНА.....	109
Кадилова Хадича Тураевна	
XORIJ MAMLAKATLARINING IQTISODIYOTNI UGLERODSIZLASHTIRISH STRATEGIYALARI: O'ZBEKISTON UCHUN TAKLIFLAR.....	115
D.X. Pulatov, F.E.Shamsiyev	
O'ZBEKISTONDA ISLOM MOLIYASI: MUAMMOLAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	125
Sattorov Ixtiyor Ochilovich, Karimov Shohruh Yo'ldoshali o'g'li	
HISOB SIYOSATI TARKIBIY TUZILISHI MASALALARI.....	133
Botirova Raximaxon Abdujabbarovna	
QURILISHDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING MOLIYAVIY TAHLILI.....	136
Musayeva Shoirazimovna	

KICHIK SANOAT ZONALARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI AHOLI TURMUSH FAROVONLIGINI OSHIRISH.....	144
Axmedov Oybek Turgunpulatovich	
O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI PORTFELI TAHLILI.....	149
Madraximov Ilxom Kamilovich	
FOYDA SOLIG'INING O'ZIGA XOS MUAMMOLI JIHATLARI.....	154
Zaripov Xusan Baxodirovich	
AGRAR SEKTORNI INNOVATSION MODERNIZATSIYA QILISHDA INVESTITSIYA OQIMLARINI BOSHQARISH MODELLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	159
Xamrayev Quvvat Iskandarovich	
OLIY TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING TADQIQODLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	163
Jalilov Jamshid G'anijonovich, Safarov Zavqiddin Zokir o'g'li	
MINTAQA SANOAT TARMOG'I RIVOJLANISHINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI.....	168
Xayitboev Abror Quvondiqovich	
РОЛЬ СМЕШАННОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ (BLENDED FINANCE) В ПОВЫШЕНИИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ КОММУНАЛЬНЫХ УСЛУГ: УРОКИ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН.....	174
Гулмаматова Дурдона Шерали кизи	
KORXONALARDA STRATEGIK BOSHQARUV.....	180
Musayeva Dilnoza Dilshatovna	
BANK TIZIMIDA MARKETING AHAMIYATI VA BANK MARKETINGI.....	184
Usubjonov Zaxriddin Vasliddin o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN XORJIY KREDIT MABLAG'LARINI JALB KILISH HUQUQIY JIHATLARI.....	189
Qulliyev Anvar Zayniddinovich	
TIJORAT BANKLARINI TRANSFORMATSIYALASH SHAROITIDA CHAKANA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	194
Alimov Umid O'ktambayevich	
MAHSULOTLARNING RAQAMLI PASPORTI TIZIMINI JORIY ETISH OMILLARI VA TO'SIQLARI.....	200
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
KORXONALARDA FOYDA VA ZARARLARNI TAHLIL QILISHDA INNOVATSION METODLAR AHAMIYATI.....	207
Ernazarov Ortiq Eshnazarovich, Farog'at Xo'jabekova	
ВЛИЯНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ БЛАГОСОСТОЯНИЕ, А ТАКЖЕ НОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ.....	212
Останов Эгамберди	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA INNOVASION TEXNOLOGIYALARNI INTEGRATSIYALASH: MOHIYATI VA RIVOJLANISH IMKONIYATLARI.....	218
Xakimova Xulkar Xamidovna	
QORAQALPOG'ISTON VA XORAZM OZIQ-OVQAT SANOATINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI HAMDA UNI YANADA RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	224
Tleuov Niyetulla Raxmanovich	
OILAVIY KORXONALARNING IQTISODIY TIZIMDAGI O'RNI.....	230
Shadiyeva Gulnora Mardiyevna, Rustamova Zarina Rustamovna	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MARKETING FAOLIYATINI MODELLASHTIRISH VA BOSHQARISH MEXANIZMLARI.....	234
Sadikov Shoxrux Shuxratovich	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASI KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHDA RAQAMLI XIZMATLARNING AHAMIYATI.....	238
Asenbaeva Aydaygul Edenbaevna	
BARQARORLIK VA YASHIL MENEJMENT: ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR VA AMALIY AHAMIYATI.....	242
Djalilova Dilbar Abdikarim qizi	

HUDUDLARNING IQTISODIY SALOHİYATINI INNAVATSION-INVESTITSION BOSHQARISH STRATEGIYASI VA MEXANIZMI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)	247
Maqsudova Malohatxon Maqsudovna, Yaxshimuratov Maqsadbek Narimon o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI DAVLAT BYUDJETINI 2026-YILGI SOLIQ SIYOSATINING TAHLILI VA XALQARO SOLISHTIRMA YONDASHUVI	251
Abdullayev Zafarbek Safibullayevich	
O'ZBEKISTON MINTAQALARIDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI	256
Mamataliyeva Dilnoza Raxmonovna	
TRANSFORMATSIYALASHUV SHAROITIDA INVESTITSİYALAR SHAKLLANISHI VA ULARNI SAMARALI BOSHQARISH YO'NALISHLARI	259
To'rayev Jasurali To'rayevich	
O'ZBEKISTONDA SAVDO TASHKIOTLARINING FAOLIYATI VA RIVOJLANISH HOLATI	264
B. Sulaymonov	
NAMANGAN VILOYATIDA "YASHIL IQTISODIYOT" MODELIGA O'TISH JARAYONIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING IQTISODIY FAOLLIGI	270
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA "YASHIL" IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	274
Xoshimov Pazliddin Zuxurovich	
KICHIK BIZNES ORQALI ISH O'RINLARINI YARATISH STRATEGIYALARI: NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA	278
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
MAMLAKATIMIZDA QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INING IJTIMOIIY-IQTISODIY AHAMIYATI	283
Quryozov Sardorbek Sharifboevich	
РАЗРАБОТКА И ПРИОРИТИЗАЦИЯ КЛЮЧЕВЫХ ИНДИКАТОРОВ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЛЯ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОЙ ПАНЕЛИ МОНИТОРИНГА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БОЛЬНИЦ: ЭКСПЕРТНАЯ ОЦЕНКА СО СТОРОНЫ РУКОВОДИТЕЛЕЙ МЕДУЧРЕЖДЕНИЙ	290
Шухратов Мамуржон Шухрат угли	
MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYAT ORGANLARINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BOSHQARISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR	297
Nurmurodov Zafarjon Nurmurod o'g'li	
BANK TIZIMINING BARQAROR MOLIVAVIY RIVOJLANISHINI TA'MINLASH VOSITALARI	303
Sadikov Iskandar Gayratovich	
ЗЕЛЕНОЕ ФИНАНСИРОВАНИЕ В ЗЕЛЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА	308
Халиков С. Х.	
HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA KICHIK BIZNESNI ROLI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH CHORALARI	313
Ergashev Jamshid Jamoliddinovich	
ИСТОРИЧЕСКИЙ ПРОЦЕСС СТАНОВЛЕНИЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ	317
Мажидова Фарангиз Фуркатзода	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDAGI TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	321
Isakov Oybek Jamoliddinovich	
NORASMIY KOOPERATSIYA MUNOSABATLARINING FERMER XO'JALIKLARI YETISHTIRGAN MAHSULOT MIQDORIGA TA'SIRINI BAHOLASH	325
Ismoilov Azamat	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA FOIZ RISKINI BOSHQARISH AMALIYOTI	332
Seitnazarov Daniyar Baxadirovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA SUT VA SUT MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLOVCHI KORXONALAR FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	341
Normuradov Nurbek Sunatilloevich	
"AYOL RAHBARLAR: RAHBARLIK SALOHİYATI VA ISH JOYIDA TENGLIK" FRANSIYA DAVLATI TAJRIBASI ASOSIDA	346
Abduraxmonova Feruzabonu	

QISHLOQ XO'JALIGIDAGI KLASSTERLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH.....	352
Dildora Yuldasheva	
TIJORAT BANKLARINING DEPOZIT BAZASINING YETARLILIGINI TA'MINLASH YO'LLARI	359
I.J. Isakov	
OLIY TA'LIM SIFATINI OSHIRISH VA IQTISODIY DIAGNOSTIKA O'TKAZISHNING XORIJ TAJRIBASI	363
Xo'jaxonov Ma'rufxon Xamidxonovich, Axmedov Oybek Turg'unpulatovich	
INKLYUZIV TA'LIMNI MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNI YECHISH YO'LLARI.....	369
Egamberdiyeva Dilorom Botir qizi, Pulatova Moxira Baxtiyorovna	
"KREATIV IQTISODIYOT" HAMDA "TURIZM" TUSHUNCHALARINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	374
Abdurasulov Shovqiddin Erkin o'g'li	
THE STRATEGIC ROLE OF THE INDUSTRIAL SECTOR IN THE NATIONAL ECONOMY AND DEVELOPMENT FACTORS.....	380
Rakhimov Bakhromjon Ibroximovich	
INVESTITSIYALARNI MOLIYALASHTIRISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI.....	386
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	

INVESTITSIALARNI MOLIALASHTIRISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI

Ismailov Dilshod Anvarjonovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, PhD., dotsent

E-mail: d.ismailov@tsue.uz

ORCID: 0000-0001-7199-3773

Annotatsiya. Ushbu maqolada investitsialarni moliyaviy boshqarish metodologiyasini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari, investitsion jarayonlarni moliyaviy boshqarishning o'ziga xos xususiyatlari, shuningdek, barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash uchun zarur bo'lgan investitsiya talabini aniqlashning uslubiy asoslari ko'rib chiqilgan. Tadqiqotda zamonaviy investitsiya instrumentlarining roli, moliyalashtirish mexanizmlarining samaradorligi va investitsiyaviy jozibadorlikni oshirish omillari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: investitsialarni moliyaviy boshqarish, sindikatli kredit, xorijiy tajriba, investitsiyaviy jozibadorlik, venchur kapitali, venchur bozori, investitsiya kompaniyalari, investitsiya fondlari, kapital sig'imi.

Abstract. This article examines the main directions for improving the methodology of financial management of investments, the specific characteristics of managing investment processes, and methodological approaches to determining the required level of investment necessary to ensure sustainable economic growth. The study also highlights the role of modern investment instruments, the efficiency of financing mechanisms, and the key factors enhancing investment attractiveness.

Key words: financial management of investments, syndicated loan, foreign experience, investment attractiveness, venture capital, venture market, investment companies, investment funds, capital intensity.

Аннотация. В данной статье рассмотрены основные направления совершенствования методологии финансового управления инвестициями, специфические особенности управления инвестиционными процессами, а также методические подходы к определению потребности в инвестициях, необходимых для обеспечения устойчивого экономического роста. В исследовании также анализируются роль современных инвестиционных инструментов, эффективность механизмов финансирования и факторы повышения инвестиционной привлекательности.

Ключевые слова: финансовое управление инвестициями, синдицированный кредит, зарубежный опыт, инвестиционная привлекательность, венчурный капитал, венчурный рынок, инвестиционные компании, инвестиционные фонды, капиталоемкость.

KIRISH

Investitsiya faoliyatini moliyaviy boshqarish bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda investitsiya loyihalarini moliyalashtirish amaliyotida qo'llanilayotgan mexanizmlar iqtisodiy sharoitlarning o'zgaruvchanligiga moslashuvchanlikni yanada oshirishni talab qiladi. Xususan, sindikatli kreditlash tizimi amaldagi tartiblar doirasida faoliyat yuritib, investitsiya loyihalarining moliyaviy ta'minotini yanada samarali optimallashtirish uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratishni nazarda tutadi. Shu munosabat bilan, moliyalashtirish mexanizmlarini zamonaviy moliyaviy boshqaruv talablari asosida takomillashtirish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Investitsiya loyihalarining iqtisodiy samaradorligini baholashda muhim bo'lgan real bozor talabi, iste'molchilar xatti-harakati, mahsulotga bo'lgan ehtiyoj va kelajakdagi rentabellik ko'rsatkichlarining hisobga olinmasligiga olib keladi. Natijada investitsiya resurslarining optimal taqsimlanishi buziladi va moliyalashtirish qarorlarining sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu munosabat bilan, investitsialarni moliyaviy boshqarish metodologiyasini takomillashtirish quyidagi yo'nalishlarda amalga oshirilishi zarur:

- sindikatli kreditlash jarayoniga iste'molchilar bozorini chuqur o'rganish mexanizmlarini integratsiya qilish;

- kreditlash qarorlarini qabul qilishda manfaatdor tomonlar doirasini kengaytirish;
- risklarni baholash metodlarini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish;
- investitsiya loyihalarining moliyaviy modeli va bozor prognozlari bo'yicha baholashni yagona metodologik yondashuv asosida olib borish.

Umuman olganda, sindikatli kreditlash mexanizmini modernizatsiya qilish investitsiya faoliyatining moliyaviy boshqaruvini takomillashtirish, investitsiya resurslari oqimini samarali rejalashtirish va iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashning muhim omili sifatida namoyon bo'ladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Taniqli xorij olimlari L.Dj. Gitman va M.D. Djonk "Investitsiyalash asoslari" nomli asarda "investitsiya dastlabki qiymati saqlab qolish yoki qiymatini oshirish maqsadida pul qo'yilmasini amalga oshirish mumkin bo'lgan istalgan instrumentdir", - degan ta'rifni keltirganlar¹.

P.A. Samuelson va V.D. Nordxausing fikricha, "Investitsiya kelajakda ishlab chiqish hajmini oshirish uchun joriy davrda resurslardan foydalanishdan voz kechishdir"².

J. Fridman, N. Ordueyn investitsiya tushunchasini "investitsiya daromad yoki foyda olish uchun pul mablag'lari qo'yilmasini amalga oshirish, boshqacha aytganda, daromad yoki foyda olish uchun xarid qilinuvchi mulk" deb talqin qilganlar³.

U. Sharp, G. Aleksander, J. Beyli investitsiya tushunchasini "Kelajakdagi boylikka erishish (ehtimol noaniq) uchun hozirgi muayyan boylikdan voz kechish" tarzida ta'riflaydilar⁴. Ularga mos talqinlarni boshqa xorijlik olimlarning ilmiy ishlarida ham kuzatish mumkin.

Mamlakatimiz ilmiy maktablari vakillarining izlanishlarida investitsiya jarayonlari va investitsion faoliyatning dolzarb masalalari keng ko'lamda o'rganilgan. Albatta, ushbu tadqiqotlar natijasida ishlab chiqilgan ilmiy xulosalar, amaliy takliflar va uslubiy tavsiyalar investitsiyalarni moliyaviy boshqarish metodologiyasini takomillashtirishda, shuningdek, mazkur yo'nalishning nazariy va amaliy asoslarini chuqur tahlil qilishda muhim ilmiy manba vazifasini bajaradi.

Taniqli olimlardan biri D.G'. G'ozibekovning fikricha: "Investitsiyalar, umuman, kapitalning hozirgi qiymatini saqlash va (yoki) jamg'armalarni ko'paytirish maqsadida bu qiymatni kapitalga aylantirish paytida hosil bo'ladi. Shu sababli, ular shu vaqt oralig'ida iste'mol qilinmaydi va muayyan muddatga aniq obyekt va jarayonlarga birlashtiriladi, ularda band qilinadi, bunda ular aniq va noaniq xatarlarga duch keladi"⁵.

Iqtisodchi olimlarimizdan N. Haydarov "Investitsiya mulk shaklidan qat'iy nazar tadbirkorlik asosida faoliyat yuritayotgan jismoniy va yuridik shaxslar yoki davlatning iqtisodiy hamda ijtimoiy samara olish maqsadida o'z ixtiyoridagi moliyaviy, moddiy va intellektual boyliklarini qonun doirasida bo'lgan har qanday tadbirkorlik obyektiga sarflashidir"⁶, - degan ta'rifni ilgari suradi.

Mamlakatimiz iqtisodchi olimlaridan yana biri F. Dodiev investitsiya tushunchasiga quyidagicha ta'rif beradi: "Investitsiya deganda tadbirkorlik faoliyat obyektlariga kelgusida foyda (daromad) olish yoki ijtimoiy samaraga erishish maqsadida investorlar qo'yadigan barcha turdagi mulkiy, moliyaviy va intellektual boyliklarning yig'indisi tushuniladi"⁷.

Mamlakatimiz olimlari tomonidan ishlab chiqilgan talqinlar yuqorida qayd etilgan kamchiliklarni bartaraf etish imkonini bergan bo'lsada, mazkur yondashuvlar yuzasidan ayrim metodologik mulohazalar bildirilishi lozim.

Birinchidan, investor, investitsiya obyekti va investitsiya faoliyati tushunchalarining turlicha sharhlanishi investitsiyalarni moliyaviy boshqarish metodologiyasini ishlab chiqishda ma'lum bahsli jihatlarni keltirib chiqaradi. Masalan, D.G'. G'ozibekov investitsiya faoliyatining asosiy maqsadini "kapital qiymatini saqlash va uni oshirish" bilan bog'lagan bo'lsa, N. Haydarov bu jarayonning markaziga "iqtisodiy va ijtimoiy samarani", F. Dodiev esa investitsiyaning pirovard maqsadini "foyda (daromad) yoki ijtimoiy samaraga erishish" bilan izohlagan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot ishini bajarishda kuzatish, ma'lumotlarni yig'ish, umumlashtirish, taqqoslash usullaridan foydalanildi, shuningdek mahalliy va xorijiy olimlarning investitsiyalarni moliyaviy boshqarish sohasidagi iqtisodiy

1 Гитман Л. Дж., Джонк М. Д. Основы инвестирования. Пер. с англ. – М.: Дело, 1997. – 10 с.

2 Самуэлсон П.А., Нордхаус В.Д. Экономика. – М.: Дело, - 1998. – 233 с.

3 Фридман Дж., Н. Ордуэйн. Анализ и оценка приносящей доход недвижимости: пер. с англ. – М., 1995. – 441 с.

4 Шарп У., Александр Г., Бейли Дж. Инвестиции: Пер.с англ. – М.: ИНФРА – М., 1997, 11 с.

5 G'ozibekov D.G'. Investitsiyalarni moliyalashtirish muammolari. Iqtisod fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. – T., 2002 y., 24 b.

6 Haydarov N. Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida korxonalar investitsion faoliyatidagi moliya-soliq munosabatlarini takomillashtirish masalalari. Iqtisod fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. – T., 2003 y., 29 b.

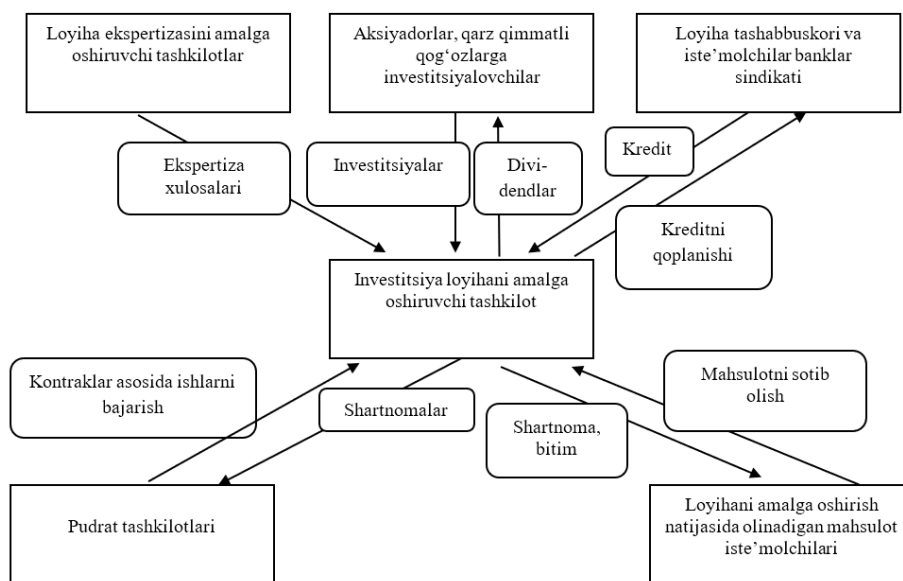
7 Dodiev F. Investitsiya faoliyatini moliyaviy rag'batlantirish. Iqtisod fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati. – T., 1998 y., 10 b.

qarashlari, amaliyotdagi muammolar va ularning yechimlari bo'yicha izlanishlari hamda sohaga doir qonuniy va me'yoriy-huquqiy hujjatlar chuqur o'rganildi. Olingan statistik ma'lumotlar asosida ekonometrik tahlillar amalga oshirilib, O'zbekistonda investitsiyalarni moliyaviy boshqarishning joriy holati baholandi, kelgusi yillar uchun prognoz ko'rsatkichlari shakllantirildi hamda tegishli xulosa va amaliy takliflar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bugungi kunda iqtisodiy munosabatlarni tashkil etishda "klaster" usulidan foydalanish keng joriy etilmoqda. Mazkur uslub bevosita investitsiya loyihalarini sindikatli kreditlash amaliyotini tashkil etish jarayoniga qo'llanilishi kerak. Fikrimizcha, "klaster" usuli asosida "ishlab chiqaruvchi-iste'molchi-xizmat ko'rsatuvchi banklar" aloqadorligini ta'minlash yo'li orqali sindikatli kreditlash mexanizmini quyidagicha tashkil etilishi maqsadga muvofiq:

- investitsiya loyihasi nafaqat tegishli davlat organlari va banklar, shuningdek, investitsiya loyihasini amalga oshirish natijasida olinuvchi mahsulotning potensial iste'molchilari tomonidan ekspertizadan o'tkazilishi lozim. Bunda investitsiya loyihasini texnik iqtisodiy asosnomasi moliyaviy-texnik ekspertizasini o'tkazishda loyihaning barcha parametrlari potensial iste'molchilarning talablari to'liq inobatda olinishi kerak. Investitsiya loyihasini ekspertizadan o'tkazish va uning iqtisodiy samaradorligini baholash jarayonining keng jamoatchilik va iste'molchilar uchun shaffofligini ta'minlash maqsadida loyihaning asosiy parametrlari tegishli organlarning rasmiy saytlari va ommaviy axborot vositalarida e'lon qilinishi zarur;
- moliyaviy-texnik ekspertiza o'tkazilishi natijasida investitsiya loyihasi yuzadan ijobiy qarorning qabul qilinishi loyiha tashabbuskori va iste'molchilar o'rtasida uzoq muddatli hamkorlik shartnomasining tuzilishi bilan yakunlanishi zarur. Bunda ishlab chiqarilayotgan mahsulot aniq iste'mochiga emas, keng jamoatchilik uchun mo'ljallansa, jamoatchilik nomidan mahalliy hokimiyat organlari shartnomani imzolashi mumkin;
- investitsiya loyihasi bo'yicha ekspertiza o'tkazilishi va tegishli shartnomalar tuzilishi loyihaning tashabbuskori banki tomonidan kredit siyosatida belgilangan tartibda investitsiya loyihasini moliyalashtirish bo'yicha tadbirlarni boshlashga asos bo'ladi. Investitsiya loyihasini moliyalashtirish samaradorligini ta'minlashda loyiha tashabbuskori va iste'molchilari, ularga xizmat ko'rsatuvchi banklarning solidar javobgarligini yuza keltirish uchun bank sindikati tashkil qilinadi;
- sindikatli kreditlash tashkilotchisi (yetakchi bank) sindikatli kreditlashda ishtirok etish xohishini bildirgan banklar (shuningdek, xorijiy moliya institutlari) ni (ishtirokchi banklar) aniqlaydi va ularga sindikatda qatnashish taklifi bilan birga tayyorlangan qarz oluvchi to'g'risidagi axborotni taqdim etadi. Shundan keyin yetakchi bank ishtirokchi banklar bilan investitsiya loyihasi bo'yicha barcha kredit hujjatlarini shakllantiradi. Bunda e'tiborga olish zarurki, ishtirokchi banklar bilan muzokaralar boshlangunga qadar yetakchi bank tomonidan bankning ichki kredit siyosati bilan belgilangan tartibda kredit paketi tahlili asosida barcha kredit hujjatlari hamda ishtirokchi banklar o'rtasida tuziladigan investitsiya loyihasini birgalikda kreditlash borasidagi o'zaro kelishuv loyihasi tayyorlab qo'yilgan bo'lishi shart.

1-rasm. Investitsiya loyihalarini sindikatli kreditlashning umumiy sxemasi⁸

Shu bilan birga ishtirokchi banklar tarkibiga iste'molchilar banklari bilan bir qatorda investitsiya loyihasini amalga oshirishdan manfaatdor barcha tomonlar bo'lishi maqsadga muvofiq.

Bugungi kunda tijorat banklari tomonidan yirik investitsiya loyihalarini sindikatli kreditlash usulini takomillashtirish maqsadga muvofiq.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 24-oktyabrdagi 670-sonli "O'zbekiston iqtisodiyoti uchun tizimli ahamiyatga ega yirik korxonalar tomonidan bank krediti va tashqi qarzlarini jalb qilish tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida" to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorida aks etgan.

Natijada, tijorat banklarining sindikatli kreditlar berish uchun zarur uzoq muddatli resurs bazasini mustahkamlash zarur. Buning uchun Markaziy bankning tijorat banklari uzoq muddatli depozitlariga nisbatan belgilangan majburiy zaxira stavkalarini pasaytirish hamda davlatga tegishli pul mablag'larini iqtisodiyotning tayanch tarmoqlarida sindikatli kreditlashni amalga oshirayotgan tijorat banklariga uzoq muddatli depozit sifatida joylashtirish lozim.

Sindikatli kreditlashda olingan kreditni qaytara olmaslik riskini bartaraf etish maqsadida investitsiya loyihasi tashabbuskori tomonidan aksiyalar yoki aksiyalarga konvertatsiya qilinishi mumkin bo'lgan boshqa turdagi qarz qimmatli qog'ozlarini erkin savdo uchun muomalaga chiqarishi yoki iste'molchilar o'rtasida ularga obunani o'tkazishi mumkin.

Sindikatli kreditlanayotgan investitsiya loyihasini dastlabki, joriy va keyingi monitoringdan o'tkazish jarayonida yetakchi va ishtirokchi bank xodimlari bilan bir qatorda loyiha iste'molchilari vakillarining qatnashishi loyihani amalga oshirishda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan ko'plab muammolarni tezkor hal etish imkonini beradi.

Investitsion loyihalarni tijorat banki tomonidan sindikatli kreditlash jarayoni amaliy jihatdan quyidagi asosiy bosqichlardan iborat bo'lishi mumkin:

1. Kredit tuzilmasini ishlab chiqish. Bu bosqichda loyiha tashabbuskorining kredit buyurtmasi texnik iqtisodiy asosnoma bilan birga ko'rib chiqiladi va ular bo'yicha tegishli ekspert xulosasi shakllantiriladi.

2. Investitsiya loyihasini moliyalashtirish shartlari tayyorlanadi.

3. Investitsiya loyihasini moliyalashtirish shartlari loyiha tashabbuskori va boshqa manfaatdor tomonlar bilan kelishiladi.

4. Investitsiya loyihasi tashabbuskorining moliyaviy holati va kredit risklarini kamayirish uchun taqdim etilgan ta'minot obyektlari baholash.

5. Investitsiya loyihasini moliyalashtirish bo'yicha taqdim etilgan kredit hujjatlari majmuasini banklar kredit siyosatida belgilangan tartibda ko'rib chiqish va tasdiqlash.

6. Investitsiya loyihasini moliyalashtirish bo'yicha axborot memorandumini tayyorlash.

7. Potensial ishtirokchi banklarga investitsiya loyihasini moliyalashtirish uchun bank sindikatini tashkil etish yuzasidan taklifnomalarni jo'natish.

8. Bank sindikatini tashkil etish va investitsiya loyihasini moliyalashtirish shartlari aks ettirilgan shartnomalarni tasdiqlash, shuningdek, kredit hujjatlarini tayyorlash va imzolash.

9. Bank sindikatini tashkil etish va moliyalashtirilayotgan investitsiya loyihasining asosiy parametrlari yuzasidan ma'lumotlarni keng jamoatchilik e'tiborigi yetkazish.

10. Investitsiya loyihasini kreditlash.

2. Mamlakat mintaqalarida innovatsiyali va yuqori texnologiyalarga asoslangan investitsiya loyihalarini amalga oshirishda vechur kompaniyalar (fondlar) faoliyatini tashkil etish maqsadga muvofiq.

O'zbekiston Respublikasida investitsiya loyihalarini vechurli moliyalashtirish amaliyoti mavjud emasligi, shuningdek, vechurli moliyalashtirishning xorijiy mamlakatlarda shakllangan tajribasidan to'g'ridan-to'g'ri foydalanish mumkin emasligi hamda mamlakat mintaqalari iqtisodiyotida yuzaga kelgan holat, ilmiy salohiyat va boshqa omillar vechurli moliyalashtirish aynan mintaqaviy xususiyatlarni e'tiborga olgan holda tashkil etilish va amalga oshirish zarur.

Vechurli moliyalashtirish va uni amalga oshirish mexanizmlari yuzasidan ko'plab yondashuvlarning mavjudligini hisobga olib, fikrimizcha, birinchi navbatda, mazkur faoliyat yo'nalishida qo'llanilayotgan atama va tushunchalarga aniqlik kiritilishi kerak.

Vechur faoliyati innovatsiyalar sohasida yuqori riskli va uzoq muddatli biznes hisoblanadi. Vechur faoliyati amaliyotga joriy etish rejalashtirilayotgan va kichik biznes subyektlari tomonidan olib borilayotgan ilmiy tadqiqot hamda tajriba-konstruktorlik ishlanmalari natijasida olingan kashfiyotlarni moliyalashtirishdir.

Boshqacha aytganda, vechur faoliyati texnik va texnologik yangiliklar, shuningdek, hali amaliyotda qo'llanilmagan ilmiy kashfiyotlar natijalarini amaliy faoliyatga joriy etishga yo'naltirilgan faoliyatdir.

Vechur kompaniyasi (fondi) kapitali yuqori riskli, yuqori texnologiyalarga asoslangan, innovatsiya loyihalarini moliyalashtirish uchun milliy va xorijiy manbalardan shakllantirilgan moliyaviy resurslar. Kompaniya (fond) o'z mablag'laridan cheklangan muddatga, moliyalashtirilayotgan kompaniya aksiyalarini sotib olish

uchun foydalanadi (joylashtirilgan kapitalni tegishli foyda bilan qaytarish muddatiga, ammo odatda 7 yildan oshmagan davrga).

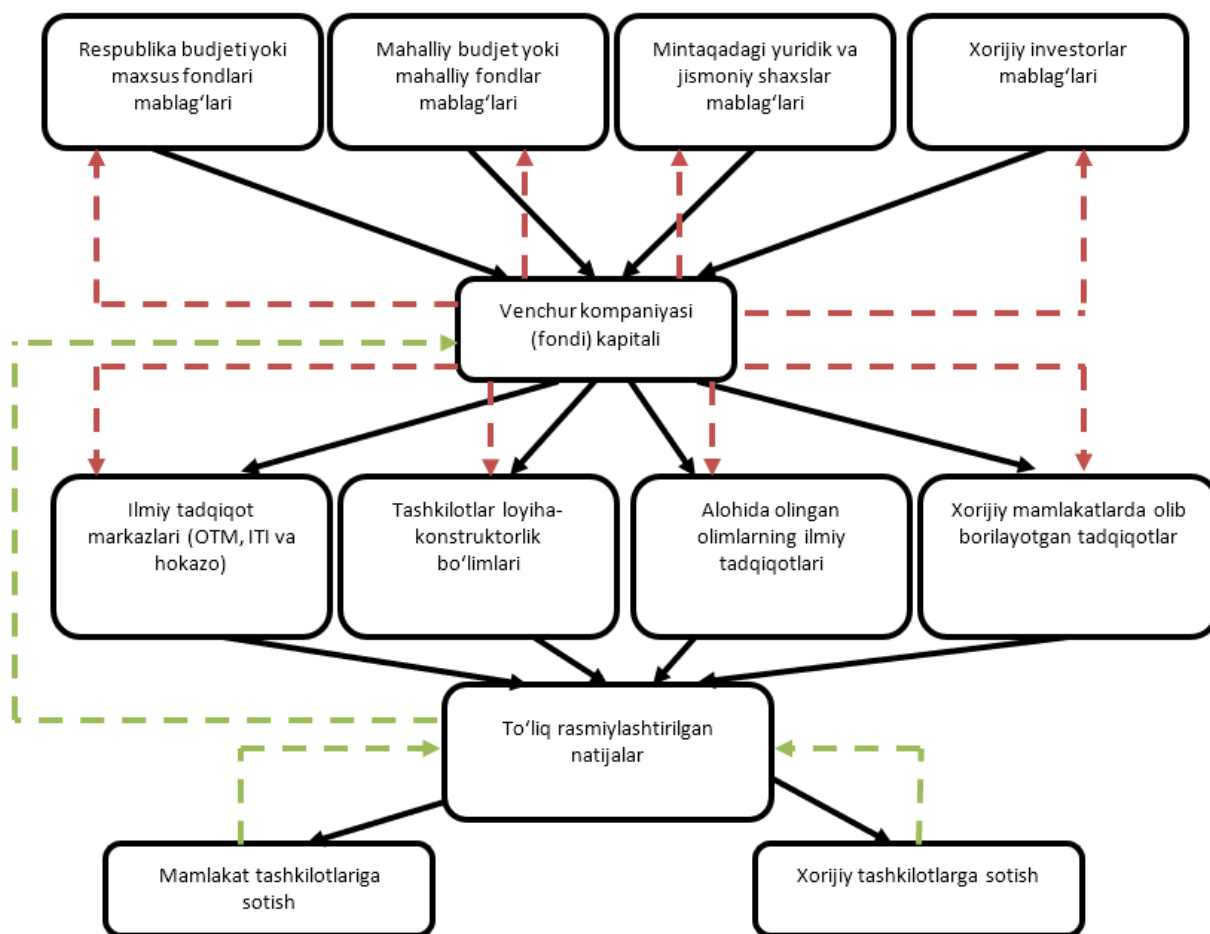
Venchur kapitali – rivojlanishning dastlabki bosqichida (masalan, startap) yoki korxonani kengaytirish davrida venchur fondi tomonidan tadbirkorlik subyektlariga investitsiya qilinadigan kapital. Moliyalashtirish oddiy aksiyalarni, konvertatsiyalanadigan imtiyozli aksiyalar yoki konvertatsiyalanadigan qarz majburiyatlarini sotib olish ko'rinishida amalga oshirilishi mumkin.

Startap (ing. 'start-up') – tashkil etilishidan boshlab uzoq muddat o'tmagan (odatda 3 oydan oshmagan, ba'zi mamlakatlarda bir necha haftadan bir necha oygacha) kompaniyalar, firmalar yoki loyihalarning umumiy nomi. Mazkur davr tugagach, loyiha yoki investitsiya qo'llab-qo'vvatlanadi yoki talabga javob bermaydigani va raqobatbardosh bo'lmagani yopiladi.

Fikrimizcha, mintaqaviy venchur kompaniyasining (fondi) asosiy vazifasi – mintaqalarni rivojlantirish strategiyasida nazarda tutilgan vazifalarni bajarishda yetarli ahamiyat kasb etuvchi yo'nalishlar bo'yicha oliy ta'lim muassasalari, ilmiy tadqiqot markazlarida ilmiy tadqiqot ishlarini olib borish hamda olingan natijalarni amaliy faoliyatga joriy etish (startap) jarayonini moliyalashtirishdan iborat bo'lishi zarur.

Ayni paytda mamlakat va uning mintaqalarida venchurli moliyalashtirishning sohasining rivojlanmaganligini hisobga olgan holda, venchur fondi tashkiliy jihatdan tanlab olingan loyihalarni moliyalashtirish jarayonini tashkil etish, amalga oshirishni boshqarish, nazorat va monitoringdan o'tkazishga ixtisoslashgan maxsus xo'jalik hisobidagi yuridik shaxs sifatida tashkil etilishi mumkin.

Mamlakat mintaqalarida venchur kompaniyalari (fondlari) faoliyatini yo'lga qo'yish bo'yicha muallif tomonidan ilgari surilgan konseptual yondashuvni ifodalaydi. Ushbu konsepsiyaga ko'ra, venchur kompaniyasi (yoki venchur fondi) mustaqil xo'jalik yurituvchi subyekt sifatida tashkil etiladi hamda uning investitsion kapitalida ishtirok etayotgan investorlar vakillari tomonidan boshqaruvning umumiy strategik yo'nalishlari belgilab boriladi. Mazkur model venchur moliyalashtirish mexanizmlarini institutsional jihatdan takomillashtirish hamda innovatsion loyihalarni moliyaviy boshqarish samaradorligini oshirishga qaratilgan. (2-rasmga qarang)

2-rasm. Venjur kompaniya fondi faoliyatining umumiy sxemasi⁹

9 Muallif ishlanmasi.

Tadqiqot jarayonida innovatsion va yuqori texnologiyalarga asoslangan investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda turli yo'nalishdagi imtiyozlar tizimini tatbiq etgan holda venchur fondlar faoliyatini samarali tashkil etish mexanizmi ishlab chiqilgan. Ushbu ma'lumot O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11 sentyabrdagi "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risidagi PF-158-sonli Farmonida aks etgan.

Natijada, Venchur fondi faoliyatiga umumiy rahbarlikni uning kapitalida ishtirok etuvchilarning vakillari olib boradi. Xorijiy davlatlar tajribasi va iqtisodiyotimizning milliy xususiyatidan kelib chiqib, innovatsion va ilmiy sig'imli investitsiya loyihalari, ayniqsa, startaplarni moliyalashtirish uchun venchur fondlarini tuzish maqsadga muvofiq. Hududlarda venchur fondlarini mahalliy hokimiyat organlari, tijorat banklari, investorlar va aholi mablag'lari hisobidan shakllantirish mumkin. Ushbu fondlar moliyaviy resurslaridan hududlar investitsiya salohiyatini hisobga olgan holda foydalanish lozim. Shuningdek, respublikamizda venchurli moliyalashtirishga talab yuqori bo'lib, ushbu riskli investitsiyalash usuli rivojlanmaganligi tufayli mazkur muammoni ijobiy hal etish uchun xorijiy venchur fondlarini faol jalb etish zarur.

Mamlakatning iqtisodiy hududlarida venchur moliyalashtirish amaliyotining nisbatan yangiligi va ushbu mexanizmga xos yuqori darajadagi risklarni inobatga olgan holda, venchur kompaniyasi (yoki venchur fondi) faoliyatini boshlang'ich bosqichda moliyalashtirish manbalarini asosan respublika va mahalliy budjetlar hamda maxsus maqsadli fondlar resurslari hisobidan shakllantirish maqsadga muvofiqdir. Bunday yondashuv venchur moliyalashtirishning dastlabki bosqichdagi noaniqliklarini kamaytirish va innovatsion loyihalar uchun zarur moliyaviy zamin yaratishga xizmat qiladi.

Venchur kompaniyasi (fondi)ning bosh vazifasi – hududiy rivojlanish strategiyalarida ustuvor deb belgilangan yo'nalishlar bo'yicha oliy ta'lim muassasalari va ilmiy tadqiqot markazlarida amalga oshirilayotgan ilmiy izlanishlarni qo'llab-quvvatlash, ularning amaliyotga tatbiq etilishi (startaplar shaklida) uchun zarur moliyalashtirish mexanizmlarini yo'lga qo'yishdan iborat. Shu maqsadda venchur fondi tarkibida istiqbolli ilmiy-texnologik loyihalarni saralash va baholash bilan shug'ullanuvchi maxsus ekspert guruhini tashkil etish zarur.

Mazkur ekspert guruhining vazifalariga ilmiy-tadqiqot markazlari, xo'jalik yurituvchi subyektlarning konstruktiv bo'linmalari hamda individual tadqiqotchilar tomonidan amalga oshirilayotgan loyihalarni muntazam o'rganish, ular orasidan tijoratlashtirilish salohiyati yuqori bo'lganlarini aniqlash va loyiha yakunlanib, to'liq hujjatlashtirilguniga qadar (tayyor loyiha, patent va boshqalar) zarur moliyalashtirish to'g'risida qaror qabul qilish kiradi. Shuningdek, ekspertlar guruhiga loyiha muallifining ilmiy natijalarni tijoratlashtirishdan olinadigan moliyaviy foydada ulushini aniqlash bo'yicha takliflar ishlab chiqish vazifasi yuklatiladi.

Tanlangan va moliyalashtirilgan ilmiy loyihalar natijalari – to'liq rasmiylashtirilgan ilmiy ishlanmalar, texnologiyalar, patentlar va boshqa intellektual mulk obyektlari – mamlakatda faoliyat yuritayotgan biznes tuzilmalari yoki xorijiy kompaniyalarga realizatsiya qilinishi mumkin. Bu esa venchur kapital mexanizmini hududiy iqtisodiy rivojlanish, innovatsion faoliyatni faollashtirish hamda investitsiyalarni moliyaviy boshqarish metodologiyasini modernizatsiya qilishning samarali vositasiga aylantiradi.

Yuqoridabelgilangan vazifalarning to'laqonli amalga oshirilishini ta'minlash maqsadida, venchur kompaniyasi (yoki venchur fondi)ning tashkiliy tuzilmasi konseptual modelga muvofiq shakllantirilishi maqsadga uyg'un hisoblanadi. Bunday yondashuv investitsiyalarni moliyaviy boshqarish jarayonida venchur moliyalashtirish mexanizmlarini institutsional ravishda takomillashtirish, innovatsion loyihalarni tanlash, baholash va ularni moliyalashtirish bo'yicha qarorlarni samarali qabul qilish imkoniyatini sezilarli darajada kengaytiradi.

Umuman, venchur kompaniyasi (fondi) boshqaruv organlari o'rtasida vazifa va vakolatlarning taqsimlanishi quyidagicha bo'lishi mumkin:

Kuzatish Kengashi venchur kompaniyasi (fondi) faoliyatini boshqarish va loyihalarni moliyalashtirish yuzasidan takliflarni ko'rib chiqish va ular bo'yicha yakuniy qaror qabul qilish.

Direktorlar Kengashi – venchur kompaniyasi (fondi) guruhlari faoliyatini boshqarish va muvofiqlashtirish, moliyalashtirish uchun tanlangan loyihalarni ko'rib chiqish va takliflar majmuasini shakllantirish, loyihalar bo'yicha tegishli qarorlarning loyihalarini ishlab chiqish.

Loyihalarni o'rganish va tanlash guruhi ilmiy tadqiqot markazlari (milliy va xorijiy) bilan hamkorlik shartnomalarini tuzish, olib borilayotgan tadqiqotlarning dastlabki monitoringini amalga oshirish va istiqbolli tadqiqotlarni moliyalashtirish bo'yicha takliflarni tayyorlash.

Loyihalar ekspertizasi, monitoring va nazorat qilish guruhi tanlangan loyihalarni ekspertizadan o'tkazish, moliyalashtirishga qabul qilingan loyihalarning amalga oshirilishi jarayonini monitoring va nazorat qilish.

Investitsiyalarni jalb etish va xalqaro hamkorlik guruhi venchur kompaniyasi (fondi) faoliyatini kengaytirish va rivojlantirishning moliyaviy manbai bo'lgan venchur kapitaliga investitsiyalarni jalb etish, shuningdek, venchurli moliyalashtirish faoliyatini targ'ib etish.

Yuqorida keltirilgan tashkiliy tuzilma tarkibida zarurat va moliyaviy imkoniyatlarga ko'ra "Rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish guruhi" va "Venchur kompaniyasi faoliyatini baholash va hisobini yuritish guruhi" tashkil etilishi mumkin. Bunda e'tiborga olish zarurki, venchur kompaniyasi(fondi)da buxgalteriya hisobi va hisoboti tashqi tashkilotlar (auditorlik, konsalting va boshqalar) tomonidan amalga oshirilishi maqsadga muvofiq.

3. Ichki moliyaviy resurslar, jumladan, aholi ixtiyoridagi milliy va xorijiy valyutadagi mablag'larni investitsiya loyihalarini moliyalashtirishga jalb etish bo'yicha muomalaga investitsiya qimmatli qog'ozlari, xususan, mahalliy boshqaruv organlari va ipoteka obligatsiyalarini muomalaga chiqarish maqsadga muvofiq.

Investitsiya faoliyatida yuz berayotgan o'zgarishlar mintaqalar infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha investitsiya loyihalarini moliyalashtirishga xususiy shaxslar mablag'larini keng jalb etishni taqozo qiladi. Mintaqalar infratuzilmasiga kiruvchi sohalarining bir qismi bevosita mahalliy budjet mablag'laridan moliyalashtirilishi, shuningdek, mazkur sohalarining kelgusi rivojlanishi miqtaqa iqtisodiyotida muhim ahamiyat kasb etishini hisobga olgan holda mahalliy hokimiyat tomonidan muomalaga qayd etilgan foizli kuponli obligatsiyalarni chiqarilishi yuridik va jismoniy shaxslarning vaqtinchalik bo'sh mablag' va jamg'armalarini jalb etish jarayonini muayyan ravishda faollashtirishi mumkin.

Respublikada fond bozorining yetarli darajada rivojlanmaganligi, uning jahon moliya bozorlariga integratsiya darajasi pastligi, shuningdek, investitsiya faoliyati bo'yicha milliy mentalitetni e'tiborga olgan holda qayd etilgan foizli ko'ponli obligatsiyalarni ochiq obuna o'tkazish yo'li bilan joylashtirish maqsadga muvofiq.

Xususan, inflyatsiya jarayonlari natijasida milliy valyutani sotib olish quvvati pasayishi natijasida aholi o'z jamg'armalarini nisbatan barqaror hisoblanuvchi xorijiy valyutada saqlashi, yirik xaridlarni amalga oshirishda xorijiy valyutalarning keng qo'llanishi va hokazolarni qayd etish mumkin. Mazkur muammolarni bartaraf etish yo'llaridan biri ularni investitsiya loyihalarini moliyalashtirishga jalb etish hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ivestitsiya faoliyatini moliyaviy boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish strategiyasi, investitsiya faoliyati mavjud holati va alohida xususiyatlarini e'tiborga olgan holda quyidagi asosiy yo'nalishlar bo'yicha borishi maqsadga muvofiq:

- investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda "klaster" usuli asosida "ishlab chiqaruvchi-iste'molchi-xizmat ko'rsatuvchi banklar" aloqadorligini ta'minlash yo'li sindikatli kreditlash mexanizmini joriy etish;
- mamlakat va hududlarning ilmiy salohiyatidan foydalanish samaradorligini oshirish, shuningdek, tadqiqotlarning strategik ahamiyat kasb etuvchi yo'nalishlarda olib borilishi rag'batlantirish uchun mintaqaviy venchur kompaniyalari (fondlari) ni tashkil etish;
- mintaq hududida istiqomat qiluvchi aholi jamg'armalari va faoliyat yurituvchi xo'jalik subyektlari mablag'larini jalb etish uchun muomalaga mahalliy hkimiyat organlarining qayd etilgan foizli kuponli obligatsiyalari hamda ipoteka qimmatli qog'ozlarini chiqarish va obuna yo'li bilan joylashtirish;
- mintaqalarda turli yo'nalishlardagi investitsiya faoliyatini yagona maqsad yo'lida amalga oshirishni ta'minlash mexanizmlarini shakllantirish va amaliyotga qo'llash.

Fikrimizcha, dissertatsiya ishida keltirilgan investitsiya faoliyatini moliyaviy boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha takliflar yaqin istiqbolda mintaqqa iqtisodiyotini rivojlantirishda bir qator strategik ustuvorliklarni shakllantirish imkonini beradi. Strategik ustuvorliklar quyidagi yo'nalishlarda o'z ifodasini topadi:

- mintaqalar ichki mahsuloti tarkibida yuqori texnologiyalar va ilmiy kashfiyotlar asosida ishlab chiqarilayotgan tovar va xizmatlar salmog'i oshiriladi;
- investitsiya loyihalarining samaradorlik darajasi oshadi va ularni amalga oshirishda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan risklarni miqdor va sifat jihatdan kamaytirish imkoniyati yaratiladi;
- investitsiya faoliyatidagi o'zgarishlar mintaqalarning yuqori qo'shilgan qiymatli tovar va xizmatlar hajmi oshirilishida muayyan ahamiyat kasb etadi;
- investitsiya faoliyatidagi o'zgarishlar mintaqalarning ilmiy salohiyatini kuchaytirish bilan birga innovatsiyalar hajmi va sifatini oshirish imkonini beradi;
- investitsiya faoliyatidagi o'zgarishlar mintaqalarning investitsiyali jozibadorligi kuchaytirish bilan birga ichki resurslarni jalb etish jarayonini faollashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Williams, J. V. The Theory of Investment Value Cambridge. Mass.: Harvard Univ. Press, 1938. – 55 r.
2. Markowitz, H.M. Foundations of Portfolio Theory. Journal of Finance, 1991, vol. 46. - № 2. - R. 469-77.
3. Charaeva V. Strategicheskoe finansovoe upravlenie realnymi investitsiyami rossiyskix predpriyatiy: teoriya i metodologiya. Avtoref. disser. na sois. ucheiyo stepen doktora ekonomicheskix nauk po spes. 08.00. 10 - Finansy, deneznoe obrauchenie i kredit. – Rostov na Donu. 2011. 22 s.
4. www.blackrock.com ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.
5. Global Investment Competitiveness Report 2017 pubrights@worldbank.org. ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.
6. <https://www.worldbank.org> - World Bank – statistik ma'lumotlari asosida.
7. Agentligi (Germany Trade & Invest, GTAI) - Germaniya Tashqi Savdo va
8. Investitsiyalar ma'lumotlari.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
